

GESCHIEDENIS VAN DE POSTERIJEN TE WOERDEN

door C.J.W. Gravendaal

De aanstaande verplaatsing van het postkantoor te Woerden van de Utrechtsestraatweg naar de Rijnstraat leek een goede aanleiding om eens iets van de postale activiteiten uit het verleden te publiceren. Het bureau geschiedenis van de Centrale Directie van de PTT was hierbij zeer behulpzaam waarvoor wij erg dankbaar zijn.

Woerden lag van ouds aan de postverbinding van Utrecht met Holland. De dienst werd reeds in 1590 zo regelmatig uitgevoerd, dat besloten werd hiervan ook voor de verzending van regeringsbrieven van 's-Gravenhage op Utrecht gebruik te maken. De exploitatie geschiedde in het begin door particulieren, die hiervoor een recognitie aan de stad Utrecht betaalden.

Op 18 juni 1708 besloot de stad echter de posterijen, bij het overlijden van (beide) postmeesters, aan zich te trekken, wat in 1714 en 1721 geschiedde. Ofschoon Woerden in Holland was gelegen, verpachtte de stad Utrecht de posterijen ervan.

De aanstelling van de commies, van 9 april 1736, luidde als volgt:

„De Heeren Borgem. der stad Utrecht, en gecomd. als Directeurs van de Posterije, stellen bij deesen aen Thomas van Schuijlenburgh tot haeren Commis van de Posterije tot Woerden omme de Utrechtse postbrieven daer of daeromtrent geadresseert te bestellen de porten te ontvangen, en vorder te besorgen alles als behoorlyck is, mits jaerlijcks aen Posterije deser stad voor een recognitie te betaalen de some van eenhondert en zestig guldens, en voorts sig reguleerende nae orders daeromtrent gemaekt oft nog te maeken, actum Utrecht den 9. April 1736. In kennis van mij, get. v. Harscamp”.

Spoedig nadat de posterijen in Holland in de handen van het Gewest waren gekomen (1752), trachtte dit o.a. het kantoor Woerden onder zijn beheer te krijgen, waarin het in 1762 slaagde. Bij het desbetreffende contract werd o.a. bepaald, dat Utrecht dagelijks de brieven zou brengen en halen te Alphen en dan tegelijkertijd de pakketten voor Woerden kosteloos zou vervoeren. Het kantoor te Woerden kwam in dit jaar onder het entre-postkantoor voor de Hollandse posterijen, dat Holland buiten de Wittevrouwenpoort te Utrecht in genoemd jaar had opgericht.

Bij Staatsbesluit van 1 Mei 1806 werd bedoeld entre-postkantoor opgeheven en bij het kantoor

Utrecht gevoegd, onder welk kantoor Woerden toen kwam te ressorteren. Deze toestand duurde tot de reorganisatie van 1 oktober 1815, waarbij Woerden een zelfstandig postkantoor werd.

Vermeldenswaard is zeker nog dat het sinds 1778 verschijnende nieuwsblad de „Zuid-Hollandsche Courant” werd uitgegeven bij Rijk Paling Willemsz. in 't POST-COMPTOIR te WOERDEN.”

De naam Paling zal nog geruime tijd aan het postkantoor verbonden blijven, want van 26-12-1848 tot 16-7-1878 is L. Paling Jz. directeur. Volgens het „Nederlandsch jaarboekje der Posterijen voor 1849” door S. Gille Heringa had Woerden een diligence-verbinding met Alphen (vertrek uit Alphen te 9.15 uur en aankomst te Woerden om 10.50 uur) en passeerde de postillon tussen Utrecht en Leiden/s-Gravenhage deze plaats op de heenweg om 1.15 uur en op de terugweg om 19.22 uur.

Het postkantoor was toen gelegen in de Hofstraat. In 1832 werd bij Koninklijk Besluit, in plaats van de overleden postmeester, benoemd diens weduwe A. van der Linden-Lem.

Op 15 november 1872 deelde de Minister van Financiën aan Burgemeester en Wethouders mede, dat de heer A.M. Beijerman, notaris, zich bereid had verklaard een post- en telegraafkantoor met ambtswoning te doen bouwen en op nader overeen te komen voorwaarden aan het Rijk te verhuren. De Minister wilde dit aanbod in overweging nemen, indien de gemeente de kosten verbonden aan de instandhouding van het telegraafkantoor voor haar rekening wilde nemen. Deze kosten bestonden uit een bijdrage van *f* 50,— per jaar in de huur van het gebouw en het waarborgen van een opbrengst van *f* 800,— per jaar voor de telegraafdienst. De Raad had tegen het eerste geen bezwaar doch wel tegen het waarborgen van een opbrengst van *f* 800,—. De Minister stelde dit echter als uitdrukkelijke voorwaarde, zich daarbij beroepende op het K.B. van 17 aug. 1870 waarin o.a. deze voorwaarde werd gesteld voor de stichting van rijkstelegraafkantoren in plaatsen niet verder dan 5 km van een rijkstelegraaflijn gelegen en waar geen telegraafkantoor van een bijzondere onderneming bestond. Daar te Woerden reeds een telegraafkantoor op het station van de Rhijnspoorweg was, bestond voor het Rijk geen verplichting ter plaatse een telegraafkantoor te vestigen. Bij zijn besluit van 20 december 1872 aanvaardde de Raad de beide gestelde voorwaarden.

In de loop van 1873 verrees, voor rekening van de heer Beijerman, het nieuwe postkantoor/telegraafkantoor in de Hofstraat, nu Voorstraat 62, waar van Wijk thans gevestigd is. In het voorjaar van 1874 werd het kantoor geopend.

In 1875 moest de gemeente *f* 277,25 op de telegraafdienst bijpassen. Daar dit bezwaarlijk was, werd het garantiebedrag tot *f* 600,— verlaagd. Ook nu moesten nog kleine bedragen worden bijgepast. Eerst in 1890 behoefde geen bijbetalingen meer door de gemeente te geschieden, daar de opbrengst de *f* 600,— overschreed.

Tot 16 juli 1878 was er een afzonderlijke directeur voor het telegraafkantoor, achtereenvolgens W.G. van Eymeren, A. van Pesch, J.J. Hogeweg en H.J.J. Jansen.

Tengevolge van de toename van het verkeer was de huisvesting in de Hofstraat in 1880 te klein geworden. In verband hiermede werd het post- en telegraafkantoor met ambtswoning overgebracht naar een groter perceel, aan de Rijn, wijk B nr 45 waar thans de R.K. kerk staat. De eigenaar, mr. Bredius kwam een huurprijs overeen van *f* 550,— per jaar. In december 1888 werd het pand aan het R.K. kerkbestuur verkocht. Met ingang van 1 februari 1890 werd aan het Rijk de huur opgezegd. Opnieuw moest er naar een geschikt onderkomen voor de dienst worden gezocht.

De gemeenteraad nam in 1887 het besluit een nieuw raadhuis te bouwen en het oude aan het Rijk ten geschenke aan te bieden onder voorwaarde dat het zou worden gerestaureerd en een openbaar gebouw zou blijven. Het Rijk aanvaardde dit geschenk en bestemde het aanvankelijk voor de onderbrenging van het post- en telegraafkantoor. Bij nader onderzoek bleek het gebouw zich beter te lenen voor de huisvesting van het kantongerecht. Het Rijksgebouw aan de Oostdam, waarin het kantongerecht gevestigd was kon dan tot post- en telegraafkantoor met ambtswoning worden ingericht.

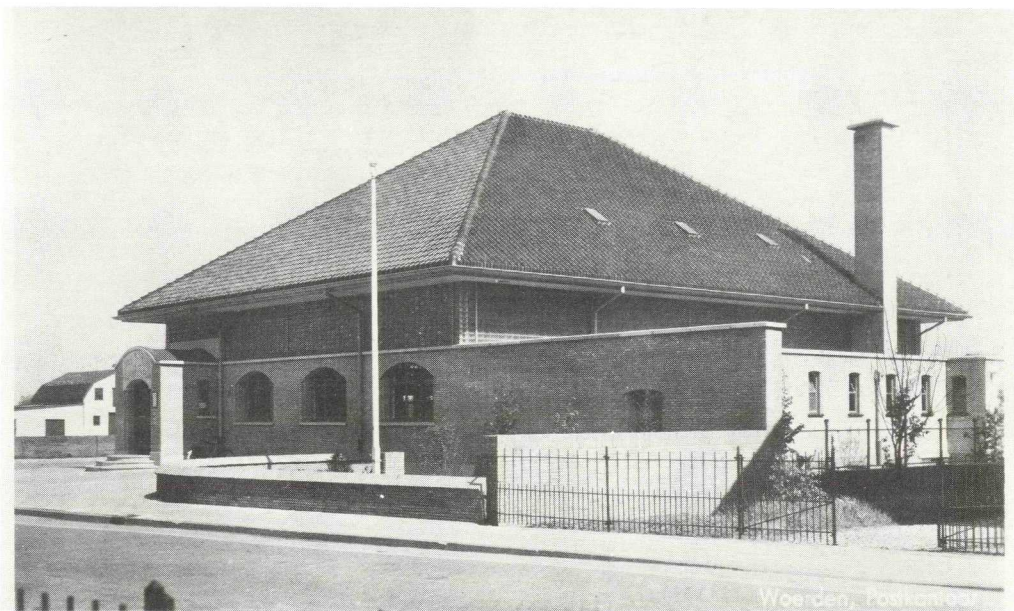
Op aandrang van het R.K. kerkbestuur werd het huurgebouw eind oktober 1890 verlaten en het Rijksgebouw betrokken, hoewel de verbouwing door aannemer B. Karsdorp nog niet geheel gereed was.

De gemeenteraad en vele ingezetenen hadden intussen bezwaar gemaakt tegen de ligging van het kantoor aan de Oostdam. Zij wezen er op, dat het buiten de bebouwde kom van de gemeente lag! De nu te realiseren vestiging in de Rijnstraat hadden zij zeker toegejuicht.

Ten gevolge van de uitbreiding van het aantal bestellers was het in 1902 noodzakelijk geworden tot vergroting van de bestellerskamer over te gaan. Aangezien het kantoor hiervoor ingrijpend verbouwd

moest worden, wilde men van deze gelegenheid gebruik maken om het gebouw zodanig in te richten, dat het in de eerstvolgende jaren in de behoeften van de dienst zou voorzien. Om dit te bereiken diende het gebouw van een TELEFOONKAMER, EEN TELEFOONCEL, een open lokettenfront en een tweede dienstprivaat te worden voorzien.

De uitvoering van het werk werd aan de laagste inschrijver, A. van den Berg te Woerden gegund.

Als gevolg van de toeneming van het verkeer begon er in 1912 gebrek aan ruimte te ontstaan in het kantoorlokaal en de wachtkamer. Om hierin verbetering te brengen moest een verbouwing plaats vinden. De Rijksbouwmeester ontwierp hiervoor een plan, waarin het volgende werd opgenomen: a) verlenging van de bestellerskamer en verplaatsing van de scheidingsmuur tussen deze kamer en het kantoorlokaal, waardoor laatstgenoemd vertrek aanmerkelijk groter zou worden; de oppervlakte van de bestellerskamer zou vrijwel gelijk blijven; b) uitbreiding van de wachtkamer door bijtrekking van het telefoonvertrek; c) het maken van een nieuw telefoonvertrek op het achterste gedeelte van de gang van de ambtswoning, gevoegd bij een gedeelte van de keuken met privaat.

De uitvoering van de verbouwing werd nu gegund aan de laagste inschrijver J.C.H. Fahrenhorst.

In november 1912 was een door vele ingezetenen van Woerden getekend adres ontvangen, waarin werd verzocht om, nu de huisvesting van de dienst uitgebreid moest worden, niet tot vergroting van het bestaande gebouw over te gaan, doch het kantoor in een meer in de kom van de gemeente gelegen perceel onder te brengen. Hiermede zouden zowel de belangen van de dienst als die van de gemeente gebaat zijn. Aangezien het bestaande post- en telegraafkantoor in de nabijheid van het station was gelegen, men reeds 22 jaar in deze toestand had berust, en het kantoor na een verbouwing, waarvan de kosten vrij gering zouden zijn (zij werden op dat tijdstip op f 3.500,— geraamd) weer voor vele jaren voor de huisvesting van de diensten geschikt zou zijn, wees de Minister het verzoek om verplaatsing af.

Een aardig beeld van de situatie in Woerden en op het kantoor geven de beide „advertenties” in de Post- en telegraafwereld.

De eerste dateert uit 1901 en werd geplaatst voor de directeursvacature die ontstaan was na de ambtsperiode van J.C.J.C. Wijffelman, die directeur was van 1882-1901. De tweede werd geplaatst na het vertrek van K. Zwart die slechts 1 jaar directeur te Woerden was.

WOERDEN, Post- en Telegraafkantoor. Jaarwedde f 1900 en vrije woning, pensioengr. f 2200, bogtocht f 8372 (reëel). Postambtenaren voorrang. Sollicitaties vóór 8 Oct. a.s.

Rijksgebouw. Doelmatig kantoorlokaal, voldoende groot, bestellerskamer wordt te klein. De woning bevat *beneden* eene kamer en keuken; *boven* vijf kamers, waarvan 2 *en suite* en op zolder twee kamers (waarvan 1 zeer goed). Kelder slecht. Zolder zeer goed. Kleine tuin, die waarschijnlijk circa 75 M² grooter wordt, omdat na elf jaar kwestie over eigendom van grond, Rijk en Gemeente het nu eens zullen worden, waardoor ook de ongeredderde toestand bezijden het gebouw verbeterd zal worden.

De woning is fraai, aangenaam, zeer geriefelijk en heeft overal heerlijk uitzicht. In de kamer beneden en 4 kamers boven kan gestookt worden. Aan de oostzijde bevindt zich een plat, dat evenveel genot aanbiedt als een tuin.

Behalve gedurende de openstelling van het kantoor zijn er posten te behandelen: 5, 6³/₄ m. en 9 a.

Personeel en ressort. Directeur, 2 klerken, 6 bestellers, 2 hulpkantoren.

Telegraafverkeer sterk vooruitgaand; post dito, welke omstandigheid zich niet evenredig afspiegelt in de zuivere opbrengst. Een uitgever n.l., specialiteit in het exploiteeren van de up-to-date loterijen, ontvangt vele zegels in betaling en brengt die hier in omloop.

25 gemeente-opcenten op de personeele belasting.

De hoofdelijke omslag bedraagt f 35 op een inkomen van f 2200.

Ruim 5000 inwoners.

Kerken voor Ned. Herv., R. Kath., Luth., Geref. en Isr.

Het schoolgeld bedraagt op de openbare school per maand f 0.60 (lager onderwijs), f 0.75 (m. u. l. o.). Op de Chr. en R. Kath. school f 1 per maand. Voorts zijn er bewaarscholen van 't Nut en onder bestuur van Geestelijke Zusters en een Pensionaat van Zusters Franciscanessen.

Sociëteit, Rederijderskamer, Nut- en Zangverenigingen.

Waterrijke omgeving. Gezondheidstoestand bevredigend.

Kamers met pension voor klerken 35 tot 50 gld. per maand. Huizen in den regel wel beschikbaar, huurprijzen tamelijk hoog.

Woerden. Post- en Telegraafkantoor.

Rijkgebouw, gelegen op mooisten stand van Woerden, aan 3 kanten geheel vrij. Kantoorlokaal, wachtkamer publiek, telefoonvertrek en bestellerskamer zijn ruim en goed verlicht. Goede kelderruimte voor den dienst- en karrenbergplaats.

Het zeer mooie woonhuis heeft beneden eetkamer en keuken, zeer veel kelderruimte welke goed te noemen is bij geregelde ventilatie, kleer- en huishoudkast in den gang, benevens een aan de eetkamer grenzende afgeschoten ruimte, zoowel uit die kamer als uit de vestibule bereikbaar.

Boven 2 kamers en suite met 3 ramen op zij, 1 voor en 1 achter, balconkamer, daarnaast grotere kamer met 1 raam en daarachter nog zulk een kamer.

Op zeer ruimen zolder: bergplaats, archief, dienstbodenkamer, 2de logeerkamer (koekekraam) en nog meerdere afgeschoten ruimten.

Van alle ramen uit heeft men het meest mooie en vrije uitzicht zoo ook van uit den tuin (bloemen) op den Rijkstraatweg Utrecht-Leiden, waaraan het gebouw ligt. Een en ander maakt het bewonen van het huis tot een groot genot. Tuin 133 M². Geen Vruchtboomen. Heesters. Rozeuperk is eigendom van Directeur.

De dienst loopt van 6 m. tot 10.30 a.

Personeel en ressort: Directeur, 2 commiezen titulair, 5 kantoorbedienden, waarvan één reserve, 1 tijdelijke telefoniste, 9 bestellers (wordt 12 bestellers en 1 kantoor knecht), 1 jongeling, 4 hulppostkantoren, 1 bestelhuis, 1 hulppostkantoor, uitgebreide expeditie, veel

treindiensten, postverkeer langzaam, telegraaf en telefoon goed vooruitgaande.

Hoofdelijk omslag omstreeks 86 en personeele belasting omstreeks 56 gulden.

Woerden heeft circa 6000 inwoners, waarvan ongeveer ¹/₃ R. C. Er zijn kerken en onderwijsinrichtingen voor alle gezindten. De ligging is bijzonder gunstig; het bezoeken van Woerden uit naar de groote steden is heel gemakkelijk, ook ten behoeve van het onderwijs te Utrecht.

Aardige wandelingen en fietstochtjes te maken.

Gezellig plaatsje.

De Post- en Telegraafwereld
september 1901

De Post- en Telegraafwereld
april 1918

In 1922 bestond het personeel uit: directeur J. Smit, commies-titulair mej. A.M. Kluijver, kantoorbedienden 1e klasse E. Nijenhuis, J.A. Van der Wiel, kantoorbedienden 2e klasse mej. B.M.J. van der Vring, mej. J.W.C. van Oorschot, J.J.A. Peerdeman, D. de Ruijter, telefoniste mej. M.A.C. Wisse en verder 1 kantoor knecht, 12 bestellers en 1 jongeling voor de telegraafdienst.

Het kantoor was geopend voor de verkoop van frankeerzegels van 8.00 - 19.30 uur en voor telegraaf- en telefoondienst van 8.00-20.30 uur.

Op zaterdag sloot het postkantoor voor postzaken om 18.00 uur. De dienst op zondag was van 8.00-9.00 en van 13.00-14.00 uur.

De buslichtingen werden vijf maal per dag uitgevoerd. De bussen stonden in de Voorstraat, op de Kruittorenweg, bij de Rozenbrug, bij de Kwakel en bij de Blokhuisbrug.

Onder het postkantoor van Woerden ressorteerden de hulpkantoren: Harmelen, Kamerik, Linschoten, Montfoort, Nieuwerbrug, Vleuten en Zegveld alsmede het bestelhuis te Waarder.

In verband met de toeneming van het verkeer moest in 1937 tot uitbreiding van het post- en telegraafgebouw worden overgegaan. Vergroting van het bestaande kantoor bleek niet mogelijk, daar de vorm van het rijksperceel zich daar niet toe leende en ook geen voldoende grond beschikbaar was. Men besloot daarom naar een geschikt terrein voor de stichting van een nieuw post- en telegraafkantoor uit te zien, waarin tevens, in verband met de automatisering van het telefoonnet, de telefooncentrale kon worden gevestigd. Op 24 Augustus 1937 deelde de directeur mede, dat een aan de Utrechtsestraatweg gelegen terrein te koop was. Daar dit terrein zeer gunstig was gelegen, stelde hij voor een gedeelte daarvan, ter breedte van ongeveer 50m, te kopen.

Door het hoofdbestuur der P.T.T. werd met dit voorstel accoord gegaan. Daar het terrein echter in de nabijheid van een krachtstation en de spoorweg lag, was het niet geschikt voor vestiging van de automatische telefooncentrale. Besloten werd toen om na het gereedkomen van het te stichten post- en telegraafkantoor het bestaande gebouw, dat praktisch geen waarde had, af te breken en op het vrijkomende terrein het telefoongebouw te stichten.

Dit plan werd gelukkig niet uitgevoerd en het pand Oostdam 10 wordt nu gebruikt door de dienst Gemeentewerken. Voor de telefoondienst werd naast het postkantoor een nieuwe telefooncentrale gebouwd.

Aan de Minister werd voorgesteld het aangeboden terrein tegen de gevraagde prijs van f 9,— per m² te kopen. Deze kon zich hiermee niet verenigen daar het terrein niet in het centrum van de gemeente was gelegen.

In een opnieuw aan de Minister gedaan voorstel werd ter motivering aangevoerd dat:

- a) hoewel het terrein inderdaad excentrisch was gelegen, dit met het oog op de geringe afstanden in het stadje van weinig betekenis was;
- b) het terrein slechts 250 m van het bestaande kantoor en nog geen 10 minuten gaans van het aan de andere zijde van de stad gelegen raadhuis verwijderd was;
- c) het terrein in de nabijheid van het spoorwegstation lag, wat in verband met het postvervoer van en naar het station een groot voordeel betekende;
- d) het terrein in het beste stadsdeel lag;
- e) de burgemeester en de gemeente-architect tegen de ligging van het terrein geen bezwaar hadden; en
- f) het zegeldepôt, dat dicht bij het raadhuis in de Voorstraat was gelegen, zo nodig in een postagentschap ten behoeve van de bewoners van het westelijk stadsdeel zou kunnen worden omgezet.

Na kennisgeving van deze toelichtingen, verleende de Minister op 21 februari 1938 machtiging tot aankoop van genoemd terrein over te gaan.

De koop vond plaats bij acte van 16 augustus 1938.

Intussen was in maart 1938 een plan voor het te bouwen Post- en Telegraafkantoor ontworpen, waarmede de betrokken directeur en inspecteur zich konden verenigen. Daar voor de belastingdienst eveneens in een betere huisvesting moest worden voorzien, was inmiddels besloten deze onder te brengen in het te stichten Post- en Telegraafgebouw. Voor deze dienst werd daarom in boven genoemd plan een verdieping op het gebouw ontworpen.

De Rijksgebouwendienst, aan wie het ontwerp ter uitwerking werd gezonden, bracht hierin enige wijzigingen van ondergeschikt belang aan (o.a. werd de los- en laadplaats buiten het kantoorlokaal

verplaatst). Genoemde dienst deelde mede, dat van combinering van het Post- en Telegraafkantoor met het belastingkantoor moest worden afgezien, omdat nog niet vaststond op welke wijze de belastingdienst in Woerden zou worden gereorganiseerd.

De aanbesteding van het werk vond op 9 mei 1939 plaats. Het werd daarbij gegund aan de N.V. Het Rotterdamsche Bouwbedrijf te Hillegersberg voor de som van f 42.840.—.

In het bestek was de oplevering van het nieuwe gebouw op medio 1940 bepaald. Door het uitbreken van de oorlog en de strenge vorst kwam het echter eerst in maart 1941 gereed. De officiële overdracht van het gebouw aan de PTT-dienst vond op 29 maart plaats en op de 31e werd het in gebruik genomen.

